

Libris .RO

Respect pentru oamii și țara

HORIA BĂDESCU

Joia patimilor

Ediția a IV-a

Prefață de Petru Poantă
Postfață de Liviu Petrescu

Cluj-Napoca, 2018

Cuprins

O lume în 24 de ore.

Prefață de Petru Poantă / 5

Cap. 1 / 9

2 / 22

3 / 36

4 / 48

5 / 53

6 / 58

7 / 72

8 / 77

9 / 91

10 / 96

11 / 103

12 / 109

13 / 113

14 / 121

15 / 135

16 / 138

17 / 142

18 / 149

19 / 152

20 / 155

21 / 158

22 / 161

23 / 163

Libris.ro

Respect pentru oameni și cărți

24 / 167

25 / 169

26 / 172

27 / 175

28 / 180

29 / 183

30 / 191

31 / 195

32 / 201

33 / 204

34 / 209

35 / 215

O lectură care înobilează.
Postfață de Liviu Petrescu / 221

1

– Istoria nu e numai o chestiune de fapte, domnule Szescok!

Titus Ciortea se opri o clipă în dreptul ferestrei. Dinspre Țibleș se pornise vântoasa. Nori cenușii se târau de-a lungul Lăpușului, spulberând lumina puțină a amurgului. Ninge rar, cu fulgi uriași, pilota cerului se scutura grăbită peste noroiul uliței. Câmpul Rohiei zvârlea în văzduh bulgări de lut cârâitori și sub palele de vânt cârdurile de ciori se izbeau năuce de pântecul norilor. Fără să vrea, avocatul își strânse umerii.

– Da, rosti el, întorcându-se și reluând cu pași lenți plimbarea aceea fără un sens precis de-a lungul camerei, nu e numai o realitate a faptelor! Ciortea ridică fără voie arătătorul: Faptele vin și trec chemate de dorințele noastre, de idealurile noastre.

– Uneori, domnule avocat!

Vocea răgușită, de o metalitate stranie, îl făcu să-l privească atent. Prim-pretorul stătea în picioare, masiv, colțuros, ursuz, în scurta aceea din blană de lup pe care nu și-o scosese, cu cizmele de vânătoare înnorioate până dincolo de carâmbi – „he, he, chicoti în gând avocatul, he he, domnule prim-pretor, marea Austro-Ungarie se duce

de răpă, ce mai, s-a și dus și dumneata tot după fusta groiței din Șomcuta!” – , puternic, dar de o putere sleită, adunată în pumnii care strângeau spătarul scaunului. Ciortea îi văzu încheieturile albindu-se și chicoti din nou interior – „he, he, ce mai! Gata, domnule, s-a și dus, acuma numai cu strânsul scaunului, he, he!” Fața îi rămase însă extrem de serioasă și prin minte îi trecură o clipă orele de germană de la gimnaziul năsăudean, profesorul Woly hârâind vocalele aspre, cu burdihanul proiectat peste cureaua subțire, sfredelindu-l cu o privire rea, în timp ce el, serios, de o sobrietate iezuită, îl înjura în gând, uitându-se la el cu un aer candid.

– Da, uneori, admise, mutându-și privirea asupra părintelui Herman. Dar nepotrivirea aceasta e doar o problemă de timp și uneori, vedeți, domnule prim-pretor, contradicția aparentă e numai o chestiune de optică. Poate că faptele întâmplare au fost chemate de necesitatea ca dorința noastră să încerce timpul. Să-și încerce ceasul, cum spun țăranii noștri. Aș putea să vă dau o mulțime de exemple din istoria dumneavoastră.

– Nu e nevoie, domnule Ciortea.

– Sau dintr-a noastră.

– Și pe aceea o știu.

– În acest caz, sunteți un om al momentului, domnule Szescok! Poate că ați înțeles cu un ceas mai devreme decât alții cât de amestecate sunt aceste două istorii și cât de amestecate vor fi în viitor. Oricum, ceea ce trebuie să înțelegeți dumneavoastră cu toții e că istoria acestei Transilvanii nu mai este de azi înaintea urmărea unui *jus belli*, ci a unei voințe declarate, a unei alegeri libere.

– Și totuși, domnule avocat, și totuși este urmarea unui război. Ce naiba! Dacă pe mine nu mă înșală memoria, treaba asta e rodul a patru ani de război, de război absurd, dar război, domnilor! Prim-pretorul dădu drumul scaunului, înălțându-și mâinile. Sacra majestate imperială se plictisea în Schönbrunn și și-a găsit distracția scărpinându-i pe nemți între coarne. Și a ieșit un rahat, un rahat, domnilor, în care noi, noi ungurii, am rămas băgați până-n gât. Szescok aproape striga. Iar chestia asta, che-chestia asta cu Transilvania, de emoție Szescok începuse să se bâlbâie, cu voia dumneavoastră, este tot un *jus belli*.

– Ar fi putut să fie dacă am fi dorit-o, dacă am fi avut nevoie de el, dar n-am avut și mai ales n-am dorit-o.

Din colțul de sub icoană, în care un sfânt Gheorghe, ascetic până la mumificare, împungea cu lancea un balaur plinuț – „săracu, aista nu-i hrănit de la facerea lumii”, zisese odată Gheorghe Miholca –, silueta firavă a învățătorului Bizo, ieșind parcă din contururile sfântului famelic, se deslușea incert.

– Ce să facem noi, care suntem aici dinainte să vă mișcați voi din Asia, noi care suntem de trei ori mai mulți, cu dreptul războiului? Noi avem alte drepturi, mai vechi și mai puternice! Dreptul de-a fi fost totdeauna și de-a fi totdeauna aici. Dreptul pământului și dreptul statorniciei, domnule prim-pretor! Sunt drepturi pe care un timp forța le poate ignora, dar vine o vreme, și vremea aceea a venit, în care forța e neputincioasă în fața lor!

Szescok nu-l privi. Îl enerva discuția asta, deși știa cu siguranță că nu era nici prima și nici ultima de acest fel pe care avea să o poarte de aici înainte, cel puțin

pentru câțeva vreme, fiindcă lucrurile acestea care se întâmplaseră și care se întâmplau acum, și nu numai aici – Europa întreagă era un câmp arat de-a lungul și de-a latul de fierul aspru al războiului, semănată cu cele mai felurite semințe, și nimeni nu știa încă și n-avea să știe multă vreme ce fel de plante vor răsări și ce vor rodi ele mai târziu –, lucrurile acestea erau cu totul noi, chiar dacă... „Dreptul primei nopți, dreptul forței, dragă Andras, nu legitimează paternitatea nou-născutului!, i-ar fi putut spune cu umorul lui negru Iancso, și chiar i-o spusese la conacul acela de lângă Szeged, și s-ar putea ca într-o zi... Austria s-a băgat cu forța în prea multe paturi străine și nouă ne place să-i ținem isonul, ca să avem iluzia c-am dat-o afară din patul nostru. Numai că și noi... he, he!, rânjea Iancso către paginile minunate ilustrate ale acelei voluminoase istorii ce povestea aventurile primilor regi unguri și care purta pe pagina de gardă semnătura savantă a cardinalului Migatzi, din a cărui bibliotecă nimeni nu știa cum ajunsese aici, și noi...” și-i făcea cu ochiul, strâmbându-și cu ironică blazare fața inteligentă și pistruiată, obraznică sub claia de păr roșcat, încercând să-l scoată, prin aceste glumete incursiuni istorico-politice, din umoarea neagră în care îl azvârlise indiferența frumoasei Irma și zarva prea multelor echipaje, sosind cu uruit stins în fața peronului, aruncând dintre pernele îmbibate de praful pusteii tineri eleganți, mustăcioși și volubili.

Dar, mai mult decât această enervare, prim-pretorul simțea că ceea ce-l intriga îndeosebi, și-și dădu seama de aceasta pe măsură ce-l urmărea pe Ciorța și pe măsură ce se surprindea pe sine enervându-se, erau fețele celor din

încăpere, atitudinea lor, aerul pe care-l abordau, fiecare în felul său și totuși putând fi cu toții cuprinși în ceva comun. Și acel ceva comun era lumina care se instalase în ochii, în gesturile, în vorbele lor. Nu era niciun fel de trufie în ținuta acestor oameni, a învingătorilor de astăzi, fiindcă ei erau astăzi învingătorii, așa se cam pusese totdeauna problema pe aici de multe veacuri și puțini se gândiseră vreodată că întâmplărilor povestite în acele voluminoase tonuri istorice li se vor mai putea modifica vreodată urmările, că adică ei, victorioșii de-atunci, își vor mai putea schimba vreodată starea, nu era nimic care ar fi putut să-l jignească pe el, cel care aparținea învingătorilor de altădată. Și își dădu seama că se simțea umilit tocmai pentru că ei nu voiau sau nu puteau să-l umilească, fiindcă lor situația de acum li se părea atât de firească, atât de naturală și de conformă cu dreptul natural și istoric și cu orice alt drept căruia i se supun oamenii, încât ștergeau dintr-odată, ca și cum n-ar fi fost, secole întregi, căroră el, Szescok, și cei de un neam cu el încercaseră să le sape un singur curs. Nu erau nici disprețuitori, nici răzbunători, cu atât mai puțin răzbunători. Iertaseră. Pur și simplu iertaseră, cu acea nepăsare bună și neostentativă a celor puternici. Și el știa, simțea în acele clipe, că va fi cu atât mai de nesuportat pentru mulți dintre ai săi tocmai această iertare, care, în felul cel mai simplu cu puțință, reînvia un adevăr istoric ce nu fusese mort niciodată. Și mai știa că nimic nu este mai sălbatic decât furia celui ce se simte umilit fără să fi fost de fapt, fără să aibă alt motiv decât povara propriei vinovății.

Scutură din cap cu îndărătnicie, simțind el însuși parcă pe umeri povara acestei vinovății, simțind el însuși cât de greu îi venea să suporte bunăvoința acestor oameni, „pe dracu bunăvoință, dar ce, parcă poți să o iei altfel?”

și strânse din nou, cu putere, spătarul scaunului, ca și cum bucata de lemn neînsuflețit ar fi fost pricina tuturor necazurilor.

– Suntem învinși și învingători, asta suntem! continuă el la fel de răgușit, dar fără să se mai bâlbâie, simțind undeva în fundul gâtlejului ghemul acela aspru, care-i tăia respirația și-i zgâria pielița umedă și caldă. Iar învinșii..., șovăi o clipă, învinșii nu-i iartă niciodată pe învingători, domnule Ciortea. Dumneavoastră, românii, nu ne-ați iertat-o, iată, nici după atâtea veacuri, sublinie în pofida celor ce gândise mai înainte. Nu zic că ne vom urî, se grăbi să adauge, parcă speriat de perspectiva pe care el însuși o pune în discuție și în care, cel puțin în ceea ce-l privea, nu credea, nu!, dar nu ne vom putea ierta aceste umilințe.

– Nu vorbiți prostii! izbucni Ciortea și se simți imediat rușinat de această mojicie, care-i scăpase fără să vrea, dar Szescok n-o luă în seamă; cuvintele trecură pe lângă el fără să-l atingă. Polița... Dar aici n-a fost vorba de nicio poliță, domnule prim-pretor, ci de restabilirea unui adevăr care..., avocatul se legănă ușor pe călcâie, nici măcar de unii dintre dumneavoastră n-a fost uitat! În fine... oricum... polița, dacă vreți... e... își caută cuvintele, e... plătită acum!

– Nu! se încăpățână întunecat Szescok, neînțelegând el însuși de ce se încăpățâna să susțină asta, dar așa era cinstit, să privească adevărul în față, chiar dacă nu era vorba atât despre el. Nu! Și vă rog să mă înțelegeți. Nu vorbesc pentru mine, eu..., renunță să continue în ceea ce-l privea. Nu, spuse pentru a treia oară, fiindcă ne-ați umilit mai rău, mult mai rău învingându-ne fără luptă,

fără arme, fără forță sau, mai bine zis, cu o forță care umilește.

– Istoria, nu noi, v-a umilit, domnule Szescok!

– Istoria? Hm! Prim-pretorul se uită la Ciortea dintr-o parte și acesta se miră puțin văzându-i căutătura limpede. Credeți? Istoria ne-a făcut cel mult o farsă ca să ne trezească. De umilit însă... dumneavoastră ați făcut-o.

– Sunteți sau naiv, sau orb, domnule prim-pretor. Și totuși am avut impresia...

– Nu sunt! Szescok dădu drumul scaunului, dezdoindu-și spinarea. Se uită drept la Ciortea, liniștit de această dată, înțelegător, căutând el însuși înțelegere. Nu sunt! Însă încercați și dumneavoastră să pricepeți acest punct de vedere. El există, domnule avocat, e firesc, așa zice. Știu, nu pentru dumneavoastră, îl opri el cu un gest, până la un punct. Va fi nevoie să vă gândiți la asta de acum înainte. Pentru că, vedeți, prim-pretorul își încrucișă mâinile la piept, de luni de zile, de când schelăria a început să pârâie, m-am tot întrebat, și am avut destul timp s-o fac, vă rog să mă credeți, de ce așa, dintr-odată, de ce toți în toate părțile? Ca și cum, uite, toate ale mele, își desfăcu larg brațele privindu-se de sus până jos, ar începe să o ia razna. Și cred, da, cred, sunt convins că s-a întâmplat tocmai pentru că nimeni sau prea puțini au vrut să priceapă ce se petrece cu aceste părți, ce simte, ce crede cu adevărat fiecare dintre ele, nu ceea ce le plăcea lor să creadă. Gândiți-vă la aceasta, domnule Ciortea!

Tăcerea pluti un timp împreună cu foșnetul fulgilor apoși pe pervaz.

– Domnule Szescok, reluă liniștit avocatul, ceea ce era de împlinit s-a împlinit. Nici Dumnezeu din cer nu

mai poate schimba ceva deși, zâmbi el către Herman, mă îndoiesc că ar vrea s-o facă. Au fost acolo, la Alba, o sută de mii de oameni! O sută de mii trimiși ai câtorva milioane. Au fost din toate părțile, din toate colțurile acestui ținut. Ei au ales și alegerea rămâne făcută!

Prim-pretorul clătină din cap într-un fel în care nu puteai înțelege cărui gând îi răspundea el și Ciortea se grăbi să adauge:

– E o faptă liberă și dumneavoastră, cu toții, trebuie s-o înțelegeți așa cum este. Așa cum și dumneavoastră îmi cereți, ne cereți, se corectă el, să pricepem o realitate care..., Ciortea ezită, încrețindu-și fruntea și fixându-l pe prim-pretor, în timp ce mâna dreaptă i se balansa ușor, parcă măsurând un timp al cugetării, ei da!, care este așa cum este. Dar, sublinie apăsând cuvintele, depinde cât de largă este această realitate, câți oameni se simt cuprinși în această realitate.

– Mulți!

– Mulți, admise, mulți din punct de vedere al ideii. Dar destul de puțini față de cei care vor lua faptele așa cum sunt ele, nu ca pe o umilire, ci ca pe o așezare firească, chiar dacă alta, a lucrurilor. Fiindcă asta este. O așezare firească a stărilor! Da! zise cu hotărâre avocatul. Iar acestora, celor care vor rămâne aici cu noi și vor rămâne aproape toți, fiindcă n-au unde să se ducă, aici s-au născut și au ale lor, nu le purtați de grijă! Cum ne-o fi nouă le-o fi și lor. N-avem nimic cu maghiarii. N-am vrut și nu vrem decât să fim în dreptul și în dreptatea noastră. Dar dumneavoastră, dumneavoastră, domnule Szescok, Ciortea se uită curios la prim-pretor, ce vă gândiți să faceți?

– Nu știu încă. Am rude la Baia, am rude și la Budapesta. Nu-s însurat..., zâmbi. Nu știu. Aici ce să fac? Oricum, n-am să mai fiu prim-pretor.

– Păi da, că n-o avea cine să se judece, pufni popa. Ești avocat, domnule prim-pretor, și avocații nu mor de foame.

– Las' că nici avocații Domnului, strecură Ciortea.

– Ce-ai zis? se interesă Herman, scotocind pe sub antieru. Iar mi-am uitat batista, anafura ei, Doamne apără!

– Am zis de avocații Celui-de-sus.

– Ba să nu zici, că ăia-s papistașii. Că al lor zice că e locșitorul Domnului pe pământ. Noi, săracii, cu ale noastre...

– Păi da, cu ouăle, cu pita, cu slana, cu coliva și cu anafura.

– Glumește dumnealui, dădu din mână Herman. Da' eu zic să rămâneți, se întoarse spre Szescok. Nu sunteți om rău, ne-om înțelege.

– Nu știu. Prim-pretorul părea pierdut cu privirea spre negura Țibleșului. Nu era însă o privire moale, ștearsă, aburită, de om care visează. Era mai mult o pândă față de ceva nevăzut față de ceva ce-i nălucea numai lui, ceva pe care-l urmărea mișcându-se, pe care-l auzea mișcându-se și-l urmărea cu toată ființa încordată, cu o neliniște de vânător. Și chiar era vânător în cizmele acelea înalte și înnoiroiate și în scurta de blană de lup. O liniște pe care vorbele bătrânului preot o crescură și, dacă cineva i-ar fi văzut în penumbră ochii spălăciți, de un albastru leșios, ar fi văzut pupilele îngustându-se, ca și cum ceva sau cineva l-ar fi izbit peste față. Nu știu, nu

mai prea am ce face. Gărzile naționale păstrează ordinea, așa că eu...

– Fiindcă ziceați de gărzi. Ciortea se apropie de el și-i puse mâna pe umăr. Mâine avem adunare, să le spunem cum a fost.

– Știu, zise Szescok, fără să se miște, privind tot spre Tibleș.

– E târg, o să fie lume multă... Ar fi bine ca jandarmii lui Szekely să stea în cazarmă. Și garda maghiară. O să asigurăm noi ordinea.

– Aveți arme, muniții?

– Avem ceva.

– Aveți suficiente ca să asigurați ordinea?

– De ce întrebați? făcu nedumerit avocatul. Ce se poate întâmpla? Eu ziceam doar să... Au fost și la Alba provocări.

– Aveți suficiente, domnule Ciortea? Întrebarea se repetă sec. Prim-pretorul privea mereu spre Tibleș, ca și cum privirea i-ar fi fost fascinată de golul ce se întindea între el și munte.

– Nu prea. Știți, Clujul...

Pupilele lui Szescok se îngustară din nou, printre buze îi scăpă un ușor fluierat, ca și cum ar fi chemat un câine de vânătoare și pentru un moment toți și-l închipuiră pe dealurile arse de toamnă fluierându-și câinii, superbii lui ogari alergând în preajma calului, un sfânt Hubertus hunic cu mustața arămie, gonind spre grofița din Șomcuta, pe urmă scutură din cap și se întoarse spre Ciortea.

– O să le spun, îngăimă moale, îndepărtându-i cu blândețe mâna de pe umăr. Ar cam trebui să mă duc. Am oaspeți în seara asta. Îmi pare rău că domnul Latiș întârzie. Mi-ar fi făcut plăcere să-l văd.

– Drumurile sunt proaste. Știți și dumneavoastră. Și cu vremea asta... Ciortea se opri din nou în fața ferestrei, uitându-se în înserarea înălbită de viscol, pe urma vedeniei ce-l pironise mai înainte pe Szescok. Domnul Mihail umblă mai greu.

– Vine și domnul doctor mâine? întrebă surprins prim-pretorul.

– Vine. E sărbătoare mare.

– Mda! Eu mă duc. Bună seara! Pași greoi spre ușă, cu mersul lui legănat de călăreț înrăit. Podeaua trosni sub pași. Își luă căciula din cuier. Bună seara! repetă deschizând ușa. O să le spun, mai adăugă înainte de a trece pragul.

Nu se mișcă nimeni să-l conducă. Rămaseră tăcuți în spoiala lăptoasă pătată de umbră. Sub icoană silueta lui Bizo părea că se subțiază și mai mult, alungindu-se. „Uite acu’ se scurge prin podea”, se pomeni Herman gândindu-se. Seara cădea cu repeziciune potopită de pâclă și Ciortea, rămas nemișcat în dreptul ferestrei, avu impresia că muntele se rostogolea spre ei. „Afurisită vreme, își zise. Dacă ține și mâine așa...”

– Da’ ce anafura, Doamne iartă-mă, vru și ăsta cu armele? Popa se foia în scaun, căutându-și cu insistență batista rătăcită în buzunarele anteriorului.

– Îi e teamă și lui, se întoarse avocatul. Și pe urmă, de, nu e obișnuit să țină alții ordinea.

– O să se obișnuiască, spuse scurt Bizo.

– El, poate. Și alții. Unii n-or să se obișnuiască. Mă gândesc la cei de se fluturau pe sus. Că ceilalți... Herman dădu din mână. Amărăți ca și ai noștri.

– Poate că nu trebuia să-i spui de muniție. Ei nu duc lipsă.